

**Az EU bővítése és a génmanipuláltszervezetek:
A cél mozgásban van**

**Az EU csatlakozás vonatkozásai a kelet-európai mezőgazdasági és
élelmiszerpolitika számára¹**

A jelentést az ANPED,
(Északi Szövetség a Fenntarthatóságért) számára készítette

Thomas Schweiger

2000 november

A vizsgálatokat és a jelentés közzétételét a "Jennifer Altman Foundation", a "CS Fund" és az osztrák Ökobüro EU-bővítési projektjének (Twinning the NGOs) anyagi támogatása tette lehetővé

Fordította: Könczey Réka, az ETK (Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület megbízásából, 2001 június

---

¹ Agriculture and Food Policy

Északi Szövetség a Fenntarthatóságért (ANPED)

Az ANPED az északi félgömb egyes társadalmi szervezeteinek hálózata. A hálózat arra törekszik, hogy – különösen az északi féltekén – megváltozzanak a nem fenntartható fogyasztási és termelési szokások. Az ANPED szerepe fenntartható társadalmak építése az elsődleges (grassroot) mozgalmak erősítésén keresztül, az ismeretek és a készségek közkinccsé tételével, közös kampányokkal, kiadványokkal, valamint a nemzetközi kormányzati szintű találkozókra a részvétellel. Az ANPED tematikus munkacsoportjai a génmanipulációval, a Local Agenda 21-gyel, az üzleti társaságok felelősségével, a gyártók kiterjesztett felelősségével és a tiszta termeléssel foglalkoznak. Az ANPED demokratikusan szerveződő hálózata a társadalmi és önkéntes szervezeteknek. Legtöbb tagja a közép- és kelet-európai (KKE), illetve újonnan függetlenedett (FÁK) országokban van. Az ANPED a tagjai közé várja a felsoroltaknak megfelelő szervezeteket, amennyiben azok a céljaival egyetértenek.

Az ANPED 1996 óta vizsgálja a közép-kelet-európai országok mezőgazdasági és élelmiszeripari célú génmanipulációs gyakorlatát. 1998 májusában az ANPED szervezte e tárgyban az első regionális találkozót Budapesten. 1999 vége óta az ANPED nyomon követi a génmanipulált szervezetek (GMO-k) piaci térnyerését, és rendszeresen áttekinti a GMO jelenséget egyes KÖZÉP-KELET-EURÓPAI országokban. Három jelentés készült el eddig:

- ANPED-Green Action jelentés: "*Genetically Engineered Food and Crops in Croatia: A Threat to Sustainable Agriculture*" (*Génmanipulált élelmiszerek és termények Horvátországban: újabb veszély a fenntartható mezőgazdaság számára*), Zágráb, 2000 febr.
- ANPED-EcoSouthWest jelentés: "*Bulgaria: The European Corporate Playground for Genetically Engineered Food and Agriculture*" (*Bulgária: az európai társaságok génmanipulációs játéktere*), Szófia, 2000 május
- ANPED-MURE jelentés: "*What's for dinner Mum? Genetically Engineered Food and Crops in Poland*" (*Mi a vacsi, Anyu? Génmanipulált élelmiszerek és termények Lengyelországban*), Varsó, 2000 május

Az ANPED GMO programját – a tudatosság, a közfigyelem felkeltése érdekében - ma a régió 8 országában működtetik helyi csoportok.

Az ANPED elsődleges tevékenységeit a holland környezetvédelmi tárca (Dutch Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, VROM) és az EU környezeti igazgatósága (DG Environment) finanszírozza.

Lá sd még: anped@anped.antenna.nl, www.anped.org

TARTALOM

Összefoglalás	4
Bevezetés	5
1. fejezet: Az EU	7
1.1. Alapok	
1.2. Csatlakozás	
2. fejezet: Az EU GMO Politikája	9
2.1. Általában	
2.2. Specifikus GMO törvénykezés az EU-ban	
2.2.1. Hatályos joganyag	
2.2.2. Javasolt joganyag	
2.2.3. Lehetséges új joganyag	
3. fejezet: Mit jelent az EU csatlakozás a GMO politika területén Közép-Kelet-Európában?	15
3.1. Mozgó célpont	
3.2. Belső piac	
3.2.1. Szabadföldi tesztek	
3.2.2. Forgalomba hozatal	
3.2.3. Feldolgozás/Import	
3.2.4. Vevőtájékoztatás	
4. fejezet: Javaslatok	20
4.1. Javaslatok az EU felé	
4.2. Javaslatok a csatlakozó országok számára	
4.3. Javaslatok a csatlakozó országok társadalmi szervezetei számára	
Mellékletek	23
A Melléklet: EB sajtóközlemény az EU GMO Moratóriumáról	
B Melléklet: Az EU-ban forgalmazási engedéllyel rendelkező GMO-k	
C Melléklet: A megújított 90/220/EEC Direktíva legfontosabb újdonságai	
D Melléklet: Hat tagállam nyilatkozata a 90/220/EEC Direktíva kapcsán: az EU moratórium fenntartásáról	

Összefoglalás

A jelentés áttekinti az EU legfontosabb törvényeit az élelmiszeriparban és a mezőgazdaságban GMO-k (génmanipulált szervezetek) vonatkozásában. Ezek azok a törvények, melyekhez a csatlakozó közép-kelet-európai országok joganyagát illeszteni kell.

A génmanipulált termények és élelmiszer gyors piacosodása, valamint az európai fogyasztók váratlan idegenkedése a génmanipulált élelmiszerektől vezetett arra, hogy a hatályos EU joganyagot folyamatosan felülvizsgálják, illetve számos törvénytervezet és törvény-javaslat születik. Az EU GMO politikájának változékonysága ellenére egy dolog bizonyos: az EU egyre inkább átlátható és egyre korlátozóbb törvényekkel szabályozza a GMO-kat.

Mivel az EU GMO-kra vonatkozó törvénykezése nem tartalmaz semmiféle kitélet az EU bővítés szempontjából, ez a jelentés azzal kívánja a vitát megnyitni, hogy felteszi a kérdést: Mi az EU csatlakozás vonzata a kelet-európai mezőgazdasági és élelmezési politika számára? A 3. fejezet tárgyalja a csatlakozó országok azon jogharmonizációs nehézségeit, melyek az EU vonatkozó politikájának és joganyagának folyamatos változásából adódnak. Vizsgáljuk a csatlakozás után a GMO-k jogi helyzetét olyan különböző scenáriók esetében, mint a GMO-k EU-s elfogadottsága / tiltása, illetve GMO-k tiltása / EU-harmonikus engedélyezettsége / nem EU-harmonikus engedélyezettsége a csatlakozó országokban. A csatlakozás után az egyes GMO-k jogi státusza nagy jelentőséggel bír majd azok EU-s piacképességére, miközben fenn kell tartani a belső piacot is. Ennek igen komoly hatásai lehetnek mind az EU piacának működésére, mind a kelet-európai mezőgazdaságra.

Azt javasoljuk, hogy az EU tanácsolja az aspiráló országoknak: a csatlakozást megelőzően tartózkodjanak a GMO-k (gazdasági célzatú illetve mennyiségű) forgalmazásától. Azon GMO-k esetében, melyek már rendelkeznek EU engedéllyel, az aspiráló országoknak ígérjék meg, hogy belépésükkor automatikusan a "16. cikkely" szerint kell eljárni. EU engedéllyel nem bíró GMO-k esetében a csatlakozó országokat arra kell rávenni, hogy tartózkodjanak ezek engedélyezésétől.

Az új GMO-engedélyek "de facto" moratóriumának és a 18, már engedélyezett GMO bizonytalan helyzetének ismeretében azt várjuk a csatlakozásra készülő országoktól, hogy az EU-ban már elfogadott politikát és törvénykezést kövessék, azaz tartózkodjanak a GMO-k forgalmazásának engedélyezésétől a csatlakozásig, és ne importáljanak génmanipulált mezőgazdasági termékeket és élelmiszert. GMO-k vagy GMO-k által előállított termékeket exportálása az EU-ba a csatlakozás előtt valószínűleg lehetetlen lesz illegális státuszuk illetve a kereslet hiánya (fogyasztói visszautasítás) miatt is.

Génmanipulált mezőgazdasági termékek importja az ezek előállítását engedélyező országokból, mint az USA-ból vagy Kanadából néhány közép-kelet-európai országba csak a csatlakozás előtt lehetséges jogilag, miközben az EU egységes belső piacán ez tilos. Éppen ezért a csatlakozáskor ezeket a GMO-kat a forgalomból – nagy költséggel – vissza kell vonni. Ugyanez az oka annak, hogy a csatlakozni kívánó országoknak folyamatosan ellenőrizni, monitorozni kell a mezőgazdasági behozatalt, különösen a génmanipulált termékek előállítását engedélyező országokból származót; valamint annak, hogy ki kell építeni a behozatali engedélyre váró termények, élelmiszer és vetőmag "génszennyezettségét" felismerni képes intézményi és technikai háttért. Így lehetővé válik az EU engedéllyel nem rendelkező génmanipulált termékek visszautasítása, és az EU-engedélyes termékek megfelelő címkézésének kikényszerítése.

A jelentés a csatlakozni vágyó közép-kelet-európai országok társadalmi szervezeteinek szóló javaslatokkal végződik. Felhívjuk a figyelmet arra a veszélyre, hogy GMO-k forgalomba kerülhetnek a megfelelő jogi szabályozás és monitorozás kialakítását megelőzően. Felsoroljuk, milyen következményei lesznek a csatlakozás idején a GMO-k előzetes forgalomba hozatalának. A legfontosabb az, hogy a környezetvédő társadalmi szervezeteknek követelniük kell olyan egyértelmű szabályok beillesztését a csatlakozási szerződésekbe, melyek meghatározzák a GMO-kra vonatkozó eljárásokat a csatlakozás után. Mindaddig, amíg ezek a szabályok nem születnek meg, egyik csatlakozásra készülő országban se lehessen GMO-t forgalomba hozni.

Bevezetés

A mezőgazdasági biotechnológia, valamint termékeinek forgalomba hozása előre nem látott gyorsasággal fejlődik. A gyorsaság következménye, hogy mind a kormányzati politikák, mind a jogi szabályozók az új fejlesztéseket megkésve követik. Az EU esetében a génmanipulált élelmiszerek bevezetése igencsak megbukott a fogyasztói viszolygáson és a piac ennek megfelelő reagálásán. A fogyasztókat és az élelmiszertermelőket is érzékennyé tették a táplálékbiztonságra a korábbi botrányok. A legtöbb nagy európai élelmiszertermelő és -forgalmazó csak génmanipuláció-mentes élelmiszert forgalmaz. A génmanipulált élelmiszerek piaci forgalom-képtelenségére (visszautasítására) válaszul az EU és tagállamai is egyre visszautasítóbbak a génmanipulált élelmiszerekkel és mezőgazdasággal szemben. A hatályos joganyagot felülvizsgálják, és új jogszabály-javaslatok születnek a génmanipulált takarmányok és vetőmagok kezelése terén meglévő joghézagok miatt.

Az Úniós csatlakozásra készülő közép-kelet-európai országokban a helyzet az Úniósnál is zavarosabb, több a politikai vákuum és nagyobbak a joghézagok. A térség országai között is nagy különbségek vannak: Magyarország szabályozó rendszere viszonylag jól ellenőrzött és átlátható, míg a második csatlakozási körbe tartozó országokban, például Bulgáriában a GMO-k forgalmazását a kormány nem ellenőrzi.

GMO- helyzet egyes csatlakozó országokban²

- **Kecskére bízzák a káposztát:** Lengyelországban, Bulgáriában és Horvátországban, ahol a GMO-k felügyeletét a genetikai kísérletekkel foglalkozó kutatók látják el.
- **Génmanipulált kukorica termesztés Bulgáriában:** Monsanto "Roundup Ready" változata és négy génmanipulált Pioneer változat szerepelt a 2000. évi magrendelési katalógusban és ajánlatban. Ezek a helyi vetőmag forgalmazóknál elérhetőek voltak.
- **Nincsenek információk a szabadföldi kísérleti célú termesztés biológiai biztonsági eszközeinek megfelelőségi mutatóihoz:** Lengyelországban, 1999-ben 12 génmanipulált terményváltozatot teszteltek, köztük tavaszi és őszi repcét, cukorrépát és takarmányrepát. Az újabb kutatások szerint a hímsteril olajrepce pollenje a virágok 5%-át termékenyítette meg, akár négy kilométeres távolságban is. Mivel a lengyel biológiai biztonsági előírások repce szabadtéri kísérleteinél 400 méteres izolációs védőtávolságot írnak elő, a szomszédos földeken betakarított termények nagy valószínűséggel génszennyezettek (génmanipulált pollennel szennyezettek) – és valószínűleg létrejöttek olyan génmanipulált repce változatok, melyek az EU-engedéllyel nem rendelkeznek. 2000-ben 9 engedélyt adtak ki hat gyomirtó-toleráns cukorrépa változatra, egy hasonló kukoricára és két génmanipulált burgonya változatra.
- **A bolgár GMO-engedélyező bizottság törvényi státuszát bíróság előtt kell tisztáznia:** Magasabbrendű Génmanipulált Növények Biztonságos Használatának Bizottságának státusza nagyon homályos (egy 1958-as, a vetőmagokról szóló törvény alapján kiadott 1996-os rendeleten alapul). Közben a Bizottság önálló hatóságnak tűnik, melynek feladatköre a GMO-k engedélyezése, a kormánystruktúrában belül nem szerepel önálló hivatalként. A bizottsági tagokat titoktartás köti. Májusban három bolgár környezetvédő társadalmi szervezet bíróság elé vitte a Bizottság jogi helyzetének bizonytalanságát.
- **Génmanipulált termékek az élelmiszerpiacon:** A – potenciálisan génszennyezett - mezőgazdasági áruk importjával foglalkozó hivatalnokoknak nincs képzésük a GMO-k követésére, és nincs a piacra került behozott termények vagy élelmiszerek génszennyezésének monitorozására alkalmas intézmény. Lengyelországban, ahol nemrég vezették be a génmanipulált élelmiszerek engedélyezéséről és címkézésükről szóló rendeletet, még a hivatalnokok is elismerik, hogy azt nem tartják be. A Roundup Ready szóját, a cseh Pragosoja cég előállította szójakészítményben regisztrálta a Greenpeace 2000. júniusi felmérése (11, bevásárlóközpontban forgalmazott élelmiszer vizsgálata alapján).
- **A dohány nygárral azzal fenyegetőznek, nem vesznek át bolgár dohányt:** Balkánon már 1991-ben a szabadban termesztettek transzgenikus dohányt. 1997-ben Atanas Atanssov professzor, a kostinbrodi Géntechnológiai Intézet vezetője, egyszemélyben a GMO Engedélyező Bizottság Főtitkára azzal dicsekedett a riporterek előtt, hogy 1998-ban génmanipulált dohány jelenik meg a piacon. A Reuters révén a hír eljutott a bolgár dohánytermés legnagyobb felvevőjéhez (Phillip Morris, British-American Tobacco,

² A kelet-európai mezőgazdasági biotechnológiáról további információk az ANPED-nél elérhetőek

Reemtsma), akik a bolgár dohánytermés átvételének leállításával fenyegették meg a termelőket, amennyiben az ország tovább folytatja a GMO termények piacosítását.³

Nincs információ az egyes közép-kelet-európai országokban szabadba jutott (kibocsátott) GMO-król, és ezért a közvélemény, sőt, a kormányhivatalnokok sem tudnak ezekről. Mindez azt is jelenti, hogy az EU-ban tapasztaltnál jóval nagyobb a lemaradás mind a jogi szabályozásban, mind a végrehajtásban. Ráadásul a joghézagot és a jogérvényesítés gyengeségét kihasználják a nemzetekfeletti, génmanipulált szaporítóanyagot és élelmiszert előállító vállalatok, amelyek az EU piacon képtelenek eladni termékeiket.

A jelentés az ANPED számára készült abból a célból, hogy feltárja a közép-kelet-európai országok EU-s csatlakozásának hatásait a GMO termékekre. Az első és második fejezetben igyekszünk bemutatni az EU működését és elfogadott politikáját a mezőgazdasági biotechnológia területén; a 3. fejezet elemzi néhány közép-kelet-európai ország GMO-engedélyezési gyakorlatának lehetséges következményeit a csatlakozás idejére előre vetítve. A következő kérdésekre keressük a választ:

- Hogyan válik be majd az egységes piac alapelve ezen a területen a csatlakozások után?
- Milyen következményei lesznek Közép- és Kelet-Európa számára annak, hogy EU-ban nem engedélyezett GMO-kat bocsátanak ki? Például a 2000-ben, Bulgáriában vetett négy Pioneer génmanipulált kukorica változatnak, melyek egyike sem rendelkezik EU-ban forgalmazási engedéllyel? Mi történik majd ezekkel a GM terményekkel, ha Bulgária csatlakozik az EU-hoz?

A szerző és a megbízó úgy tudja, ezeket a kérdéseket még soha, senki sem vizsgálta részletesen. Mégis úgy tűnik, hogy a Európai Bizottságban egyre nő az aggodalom amiatt, hogy vannak bizonyos problémák. Az Európa Parlament 2000. október 24-i ülésén a Bizottság elismerte, hogy gondot jelentenek a közép-kelet-európai országokban kibocsátott, EU-ban nem engedélyezett GMO-k, és azt, hogy minderről nincs elég információ.⁴

A jelentés kizárólag a mezőgazdasági biotechnológia csatlakozási forgatókönyveinek jogi szabályozási kérdéseivel foglalkozik. Nem tárgyaljuk a GMO-k egyéb hasznosításait, pl. a gyógyszergyártásban, az egészségi ellátásban.

A megállapítások alapját a hatályos EU joganyag áttekintése, valamint EU-hivatalnokokkal, kompetens nemzeti hivatalok szakértőivel, az Európa Parlament képviselőivel, valamint a témában jártas jogászokkal készített interjúk adják.

Az EU jogalkotás a GMO-kkal először a nyolcvanas évek végén foglalkozott, és egyáltalán nem számolt az Únió bővülésével. Valójában az EU jogszabályi kerete még az EU-n belül is működésképtelennek bizonyult, pedig erre készült. A jogszabályban meglévő intézkedések, elsősorban a minden egyes GMO esetében kötelező, az EU szokásos eljárásai szerinti környezeti kockázatelemzés alapján mégis levezethető néhány forgatókönyv a csatlakozás idejének menetére. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a közép-kelet-európai országok csatlakozásának konkrét szabályait még létre kell hozni, és azt, hogy a GMO-k engedélyezésének kérdése még igen sokáig nyitott lesz. A 3. fejezetben kifejtett vélemény nem joganyag, ellenben az EU bővítését figyelembe egyáltalán nem vevő hatályos joganyag értelmezésének tekinthető.

A jelentés a társadalmi szervezeteknek, a csatlakozó közép-kelet-európai országok döntéshozóinak, és a brüsszeli hivatalnokoknak és politikusoknak szól. Reméljük, hogy javaslataink segítik a politikai és jogi erőfeszítéseket ezen komplex és gyorsan változó területen.

³ A Dr. Elena Apostolova-val készült interjú alapján, Bulgartabac, Tobacco and Tobacco Products Institute, Plovdiv, 7 October 2000

⁴ Szóbeli kérdések és válaszok a Környezetvédelmi Főbiztoshoz és a Közegészségügyi Főbiztoshoz az EP Környezetvédelmi Bizottságának ülésén, Strasbourg-ban

1. fejezet: AZ EURÓPAI ÚNIÓ

1.1. Alapok

Az Európai Unió (EU, néha EC – European Communities) egy nemzetekfeletti szervezet, melynek most 15 egyéni és önálló tagországa van.⁵ Az országok ezen “klubja” elhatározta, hogy a politika széles területeit koordinálja, és fenntart egy egységes piacot – melyet Európai Közös Piacnak is neveznek. Mindezek érdekében a tagországok nemzetközi egyezményeket, kötnek. Az aktuálisat Amszterdami Szerződésnek, vagy egyszerűen “a Szerződés”-nek hívják, mely az 1998-as Maastrichti Szerződést váltotta fel. (Az új Szerződést most egyeztetik a tagállamok, és várhatóan 2000 végére véglegesítik.)

Az EU joganyagokat a tagállamok kormányai (**az Európai Miniszterek Taná csa**⁶ azaz a Tanács), valamint a közvetlenül választott **Európa Parlament (EP)** képviselői fogadják el. Az EU törvények magasabbrendűek a nemzeti törvényeknél; csak abban az esetben érvényesek a nemzeti törvények, amennyiben nincsenek vonatkozó EU jogszabályok. Az **Európai Bizottsá g** ellenőrzi az EU törvények végrehajtását, és bizonyos területeken adminisztratív szerepei is vannak. A Bizottság nagyjából úgy működik, mint egy európai kormány, Elnöke és 20 Főbiztosa van, akik mind adott területekért felelnek.

Az EU joganyagoknak két típusa van: Direktívák és Rendeletek (Regulations):

A “**Direktívá k**” kerettörvények, melyek rendszeresen minimum/maximum értékeket, “irányokat” adnak meg. Minden tagállamtól elvárt, hogy egy új EU irányelvet saját törvényként is megfogalmazzon, általában két éven belül.⁷ A direktíva nyújtotta keretek között minden Tagállam szabadon határozhatja meg saját törvényét, ami azonban nem hátráltathatja az egységes piac működését.

A direktívákat sorszámozzák: évszám (mely az EU elfogadás évét jelzi), hivatkozási szám; I a “szándékos kibocsátás” esetében: 90/220/EC Direktíva.

A “**Rendeletek**” olyan EU törvények, melyek közvetlenül érvényesek minden Tagállamban elfogadásuk pillanatától kezdve. Nemzeti törvénnyé válnak szóról-szóra, azonnal és automatikusan, a nemzeti parlamentek bevonása nélkül.

Számozásuk a direktívákénak fordítottja: az évszám követi a sorszámot; pl. az Új Élelmiszer Rendelet a 258/97/EC számú.

Zöld és Fehér Könyvek (Green and White Papers)

Fontos politikai kérdések esetében a Bizottság úgynevezett Zöld vagy Fehér Könyveket bocsáthat ki, melyben vázolja politikáját, és javaslatokat tesz egy-egy terület vonatkozásában. Elsőnek a Zöld Könyv kéri a közvéleményt (beleértve az Európa Parlament véleményét is), mely véleményeket aztán többé-kevésbé beépítenek a Fehér Könyvbe, ami végül a Bizottság állásfoglalását adja az adott témában.

1999-ban a Bizottság **Élelmiszer Biztonsá gi Fehér Könyvet**(White Paper on Food Security) bocsátott ki; 2000-ben a régóta várt **Környezeti Felelősség Fehér Könyvet** (White Paper on Environmental Liability), mely a GMO-referenciákat is tartalmaz.

---

⁵ Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Portugália, Spanyolország, Svédország, Hollandia, Egyesült Királyság.

⁶ Nem azonos az Európa Tanáccsal (“Council of Europe”), mely Strasbourg-ban székel, és szinte az összes európai ország parlamenti képviselőinek testülete

⁷ Ezeket a lépéseket a nemzeti kormányok és/vagy parlamentek teszik meg.

Törvénykezési folyamat

Az EU sajátos tulajdonságai miatt a törvényhozás igen bonyolult és lassú folyamat. A három EU testület közül csak a Bizottság tehet javaslatot új Direktívára vagy Rendeletre. Ez a javaslat kerül az Európa Parlament és a Miniszterek Tanácsa elé elfogadásra. A mezőgazdasági biotechnológia területén a joganyagokat mind az Európa Parlamentnek, mind a Tanácsnak meg kell szavaznia ahhoz, hogy elfogadottá váljon (**“Együttes döntési eljárás”**). A két testület akár több évig is vitázhat, mire megegyeznek a közös szövegben, és elfogadják azt. Egy direktíva EU-szintű elfogadása után egy vagy két évig tart, mire a tagországok törvényeiben is megjelenik. Egy-egy új Bizottsági javaslat megszületésétől tehát 4-5 év is könnyen eltelhet, mire az valóban hatályossá válik.

A törvénykezésnek vannak elkülönített egységei, mint a **Bizottsági Döntések / Rendeletek** melyeket a Bizottság egyedül is elfogadhat, és a **Tanácsi Rendeletek / Direktívák** melyeket a Tanács fogad el a Bizottság javaslata alapján. Ezek a törvények sokkal rövidebb idő alatt jönnek létre.

Belső piac

Az EU egyik legfontosabb alapelve, hogy egységes, tagországok közötti határok nélküli belső piacot jelent. Ennek értelmében bármely termék, melyet valamelyik tagországban árusítanak, az EU-ban bárhol eladható (**“a ruk szabad mozgása”** “alapelv, ahogy a Szerződésben szerepel⁸).

1.2. Csatlakozás az EU-hoz

Alapelvként bármely ország tagja lehet az EU-nak. A csatlakozást jóvá kell hagynia az összes tagországnak, valamint a csatlakozó ország kormányának és parlamentjének (valamint gyakran népszavazásra is szükség van). A csatlakozó tagország aláírja az Úniót létrehozó Szerződéseket. A belépés pillanatától az új tagállamra érvényes az összes hatályos EU joganyag (közösségi joganyag, **“Acquis communautaire”**). Ettől kezdve az összes EU Rendelet automatikusan törvényévé válik a Tagállamnak, és ekkorra minden Direktívát már részévé kellett tenni a nemzeti joganyagoknak.

A társulást megelőző tárgyalások az EU és a csatlakozni kívánó országok között azokról a feltételekről szólnak, amelyek mellett a csatlakozó ország adoptálja, megvalósítja, és hatályba lépteti a joganyagot, de leginkább a lehetséges átmeneti rendelkezéseket tisztázzák (melyeknek mind köre, mind időtartama korlátozott). A csatlakozási tárgyalásokon már lezajlott, hasonló átmeneti időszakra vonatkozó egyeztetések alapján az új tagállamoknak képeseknek kell lenniük a tárgyalásokon elfogadott határidőig megfelelni az egyes törvényeknek és szabályoknak. A **GMO-k esetében azonban egyetlen csatlakozni kívánó ország sem kért átmeneti megállapodást, melyeket – szinte biztosan - az EU amúgy sem fogadna el.**⁹ Bármely hasonló kivételezés ugyanis hatalmas problémákhoz vezetne a termékek EU-n belüli szabad mozgását garantáló belső piacon.

⁸ Amszterdami Szerződés, 3. rész, 1. tétel, 23-31 paragrafusok

⁹ Bizottsági hivatalnokokkal készült interjúk alapján

2. fejezet: AZ EU GMO POLITIKÁJA

2.1. A GMO politikaról általában

Az EU szintjén a GMO-kat érintő ügyekért elsődlegesen a Környezeti Főbiztos és az Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főbiztos felel.

Bár az EU joganyagok között egyetlen direktíva (90/220/EC) volt hivatott a GMO-k helyzetét, forgalmát rendezni, az új technológia nagy sebessége miatt, mellyel betört a piacra még azelőtt, hogy a GMO-k mezőgazdasági és élelmezési hasznosításának összes következményét megfontolnák, a vonatkozó törvénykezési folyamat felgyorsult (mind az önálló, mind az általános kerettörvény területén). Számos új jogi eszközt is előkészítettek már.

Az EU GMO-kra vonatkozó jogi szerkezete horizontális és vertikális joganyagok szövevénye,¹⁰ melyet folyamatosan áttekintenek, átdolgoznak és bővítenek. A helyzet annyira változékony, hogy még a szakértők számára is nehézséget jelent a különböző folyamatok követése. A feldolgozhatatlanság önmagában egyik legfontosabb oka az önként vállalt, de facto moratóriumnak az új GMO-k forgalmazási engedélyei területén.

“Bûnös, amíg nem bizonyul ártatlannak”

Az EU elfogadott politikája szerint minden új GMO-t egyesével kell engedélyeztetni a Bizottság és a tagállamok előtt. Egyedi engedéllyel nem rendelkező GMO-k az EU területéről ki vannak tiltva: sem termesztetni/szaporítani, sem eladni, sem importálni nem szabad ezeket. Az engedélyeztetés célja a környezeti kockázatelemzés még azelőtt, hogy a terméket szabadföldi termesztésbe vonják, illetve forgalmazását megkezdjenék.

Az engedélyeztetési eljárás hosszadalmas és bonyolult. Számos lépésből áll mind nemzeti, mind Úniós szinten. Két legfontosabb rendezőelve: az “egyiket a másik után” megközelítés és a “részletes kutatáson alapuló” megközelítés. A “megelőzési elve”, bár említésre kerül a jogszabályban, mostanáig csak elhanyagolható szerepet játszott.

A GMO-k zárttéri, kontrollált használatát¹¹ kivéve, két alapvető lépése van a GMO-k “környezetbe való kibocsátásának”.¹²

Szabadföldi kísérletek, amikor is GMO-kat szabadföldön, kis területen termelnek tudományos kutatási céllal (biztonságosságukat vizsgálva). Ezeket nemzeti szinten ellenőrzik, azaz a nemzeti “szakhatóság” (a legtöbb tagállamban a Környezetvédelmi Minisztérium) engedélyezi és ellenőrzi a szabadföldi tesztek, a többi tagállamot és a Bizottságot csak tájékoztatni kell ezekről.

A forgalomba hozatali, illetve marketingengedélyezés, pl. egy GMO (vetőmag vagy élelmiszer) piacra vitele európai hatáskör. Az egyesített belső piac miatt bármely termék, melyet egy országban forgalmazni lehet, forgalomképes a többi tagállamban is, ezért “európai szintű engedélyeztetés” kell. Ha egy ország GMO-t akar forgalmazni, és túljutott a szabadföldi teszteken, európai engedélyért kell folyamodnia.

¹⁰ A “horizontális joganyag” az összes általános alapelvet tárgyalja, pl. a 90/220/EC Direktíva kockázatelemzést, életút követést, címkézést stb. ír elő minden GMO-ra; a “vertikális joganyag” olyan törvény, mely sokkal specifikusabb, és bizonyos termékekre vonatkozik csak, pl. az Új Élelmiszer Rendelet (Novel Food Regulation). A felelősség kérdése terén a horizontális joganyag az összes veszélyes tevékenységre és termékekre vonatkoznak, míg a vertikális joganyag egyesével tárgyalná minden adott tevékenység (pl. atomenergia, biotechnológia, veszélyes vegyi anyagok) felelősségi kérdéseit

¹¹ A kontrollált, zártrendszerű használat a génmanipulált mikroorganizmusok (GMMOs) laboratóriumi használatát jelenti kutatási céllal, illetve – gyógyszerek, enzimek és más biokémiai anyagok előállítására - gazdasági céllal. Ld. a 10 és 13 oldalt is.

¹² Amint a 90/220/EC Direktíva rendelkezik

Minden beadványt alaposan megvizsgál több tudományos bizottság. Minden Úniós forgalmazási beadványt a tagállamok, valamint az EU felelős hatóságai és a megfelelő tudományos bizottságok értékelnek. Ezt hívják **joganyag áttételi eljárásnak** („commitology procedure”). Az engedélyt csak az összes Tagállam és a Bizottság – a beadványokról folytatott szavazások alapján kialakult - egyetéréssel adják ki.¹³

Az engedélyezési folyamat minden területen alapvetően a vázolthoz hasonló, és minden vonatkozó jogszabály megfelel ennek.

Az EU az első általános, GMO-val foglalkozó jogszabályokat 1990-ben bocsátotta ki (90/219/EC¹⁴ Direktíva a "zártrendszerű" GMO használatáról és 90/220/EC Direktíva a "szándékos kibocsátásról"). Ezeket követte az 1997-es törvény a génmanipulált élelmiszerekről (Új Élelmiszerek, Novel Foods, 258/97/EC). Eközben, már 1996-ban, amikor az első GMO-termények forgalomba hozatalát engedélyezték, nyilvánvalóvá vált, hogy a joganyag egyáltalán nem megfelelő és nem működőképes.

Létrehozásuk óta a két eredeti direktívát hosszas folyamatokon keresztül átdolgozták, illetve a fontosabb, 90/220/EC esetében az átdolgozás csak a közelmúltban fejeződött be.¹⁵ Az alapvető joganyagok megújítása mellett elkészült, illetve már elfogadtak számos változtatási és kiegészítési javaslatot az EU függőben lévő GMO törvényeihez. Ahogy a GMO-k bekerültek a mezőgazdaságba és az élelmi láncokba, az EU felismerte, hogy a teljes jogrendszerét felül kell vizsgálnia; hogy a vonatkozó jogszabályokat ki kell egészíteni a génmanipulált vetőmagokra, fákra, szőlőre és más mezőgazdasági termékekre vonatkozó előírásokkal. Alapvető, hogy a 90/220/EC Direktívának megfelelően a kockázatelemzés feltétele bekerüljön az összes termék-specifikus joganyagba.

A Bizottság **Fehér Könyve az Élelmiszerbiztonságról**¹⁶ mely 1999-ben jelent meg, jelzi az EU jogalkotási céljait. A Bizottság több mint 80 jogi feladatot sorol fel, köztük jogszabály kialakításokat illetve átdolgozásokat, amelyek közül számos a GMO-kra vonatkozó előírásokat is tartalmaz.

Ezek közül a legfontosabbak:

- Új élelmiszerbiztonsági kerettörvény
- Új takarmányozási kerettörvény
- Az életút-követés és a címkézés jogi előírásait ki kell egészíteni, és össze kell hangolni
- A vetőmagok kérdésében új jogszabályi keretekre van szükség
- Az Európai Élelmiszerbiztonsági Hivatal létrehozása.

A projekt megvalósítása hosszú éveket vesz igénybe. A kitűzött jogalkotási feladatok legtöbbje még terv vagy javaslat szintjén sem létezik. Átlagos körülmények között egy joganyag terv 2-4 év alatt válik törvénnyé, de a GMO-k terén szerzett tapasztalatok alapján itt a jogalkotás esetenként sokkal hosszabb is lehet. A Fehér Könyvről most az EP vitázik: a vita intenzív és ellentmondásokkal terhelt.

A tervezett jogi változásokat figyelmen kívül hagyva is jól érzékelhető az EU politikájában az elmúlt 5 évben bekövetkezett változás: a 90/220/EC Direktíva megszorítóbb lett (címkézési előírásokkal egészítették ki) egy 1997-es Bizottsági döntés nyomán, majd a felülvizsgálat során is tovább szigorodott. Néhány nagyon ellentmondásos politikai döntés még várat magára, köztük a felelősség kérdésköre, az elfogadható GMO-szennyezettségi küszöb meghatározása és a GMO-mentes övezetek témája.

¹³ Ehhez az engedélyezéshez még hozzáadódik, hogy más, önálló hatósági engedélyek is szükségesek lehetnek a tényleges forgalombahozatal előtt, ld. pl. a vetőmag változatokról szóló jogszabályt, vagy az erdészeti termékek forgalmazásának jogi feltételeit stb

¹⁴ legújabb változata: 98/81/EC

¹⁵ 2001/18/EC

¹⁶ Fehér Könyv az Élelmiszerbiztonságról - COM(1999)719fin. Megtalálható a Bizottság honlapján: http://www.europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/pub/pub06_en.pdf

Nemzeti szintű (ki)tiltások

Bár általános szabály, hogy a piaci engedélyezés érvényes a belső piac teljes területén, minden jogszabályban vannak biztonsági záradékok, melyek lehetővé teszik az engedélyezett termékek korlátozott idejű kiltását az egyes országokból. Ezek a biztonsági záradékok az Alapszerződésekben¹⁷ is szereplő alapelveknek a következményei, mely szerint akkor lehet lezárni a nemzeti határokat az áruk előtt, ha érzékelhető környezeti veszély van (melyet új tudományos vizsgálatokkal is igazoltak).

A 90/220/EC Direktíva megfelelő biztonsági kikötése a **16. paragrafusban** szerepel. Ha egy tagállam a 16. paragrafusra hivatkozik, akkor lezárja határait egy adott GMO előtt, és a termékre új "joganyag áttételi eljárást" kezdeményez, miközben a többi tagállam és a Bizottság áttekinti az elzárkózó tagállam benyújtotta új kutatási eredményeket, melynek alapján be akarja tiltani az adott GMO-t. A törvény szerint ezt az eljárást három hónapon belül be kell fejezni. Az elmúlt néhány évben öt tagállam¹⁸ hivatkozott a 16. Paragrafusra, összesen 8 esetben. Mostanáig egyetlen nemzeti szintű elzárkózást sem bíráltak felül vagy ítélték el. Néhány ezek közül már évek óta érvényes.

Az Új Élelmiszer Rendeletben, mely jogszabály a génmanipulált élelmiszerekkel foglalkozik, a **12. Paragrafus** ad lehetőséget az áruforgalom nemzeti korlátozására. 2000 augusztusában Olaszország ennek alapján tiltotta ki az országból a 4 GM kukoricafajtát tartalmazó összes élelmiszert. Az olasz döntést októberben megvédték más Tagállamok is, a Bizottság ellentétes szándéka ellenére. A folyamat logikus következménye a tiltás a többi tagállamra való kiterjesztése lenne.

Moratórium

1999-re a GMO engedélyezési rendszer teljesen használhatatlannak bizonyult és szétesett. Az engedélyezési eljárások leállása, a bírósági döntések során hatályukat veszített engedélyek,¹⁹ az engedélyezett áruk nemzeti szintű kiltásának példái, az átalakulóban lévő jogi keretek keltette zavarodottság, és annak elismerése, hogy a rendszer antidemokratikus, az EU-kormányok előre megjósolhatatlan lépéséhez vezettek. 1999 júniusában, a környezetvédő szervezetek erős lobbizása után a Környezetvédelmi Tanács Luxemburgban elfogadta a **de facto moratóriumot** az új GMO-k kibocsátására!²⁰

Mivel a Szerződésben jelenleg nincs érvényes jogszabályi előírás hasonló moratóriumokra, a "de facto moratórium" arra a tényre alapul, hogy elegendő számú EU tagország nem hajlandó részt venni az engedélyezési eljárásokban, vagy már döntött arról, hogy minden engedélyezési kérelmet elutasít és elfogadó szavazatai híján megakadályozza az ügyáttételi folyamatokat (akadályozó kisebbség). A moratórium deklaráltan addig marad érvényben, amíg tisztázódnak a jogi keretek. A Bizottság erőfeszítései a moratórium feloldására mostanáig mindig megbuktak a tagállamok ellenállásán. (ld. „A” Melléklet)

Felelősség

A viták mindig megakadnak a "felelősség" kérdéskörén, és ez a moratórium egyik alapja is. A hatályos EU joganyag a termékek felelőssége kapcsán nem vonatkozik a környezeti károkozásra. A GMO-k kibocsátásának előre egyáltalán nem jelezhető, és visszafordíthatatlan következményei miatt mindig is fontos követelés volt a felelősségi rendszer életbeléptetése, mégpedig a GMO-k további kibocsátását megelőzően és annak előfeltételeként. Bár a felelősség a 90/220/EC Direktíva felülvizsgálatának is egyik nagy sarokköve, az EP mégis hozott egy felelősségi záradékot az anyag első olvasatakor.

¹⁷ Amszterdami Szerződés, 95.§ (4) és (5)

¹⁸ Ausztria, Franciaország, Görögország, Luxemburg és Németország

¹⁹ A francia legfelső bíróság betiltotta a Bizottság által forgalomba engedett génmanipulált Novartis kukoricát, a végleges ítélet még felfüggesztés alatt van.

²⁰ 1998 októbere óta nem kapott forgalomba hozatali engedélyt egyetlen GMO sem, 14 kérelmi eljárást függesztett fel a moratórium.

A Bizottság mindig is az átfogóbb (horizontális) megközelítést támogatta, és nemrégiben kiadta az oly régen várt Fehér Könyvet a Környezeti Felelősségről,²¹ melynek egy fejezetét a GMO-knak szenteli. Bármelyik megközelítés valósul meg, a moratóriumra vonatkozóan megmarad az az igen erős elvárás, hogy nem szabad beszüntetni addig, amíg a felelősség kérdése nem tisztázódik.

2.2. Specifikus GMO törvénykezés az EU-ban

Ez a rész felsorolja az EU joganyag legfontosabb, a mezőgazdasági biotechnológiára vonatkozó részeit. A lista nem teljes, és nem is várható, hogy a közeljövőben azzá válik, mert számos törvény felülvizsgálata folyik, és a Bizottság új direktívákat és jogszabályokat szeretne betervezni még 2000 vége előtt.²²

2.2.1. Hatályos joganyag

90/220/EC Direktíva a GMO-k szabadkibocsátásáról (felülvizsgálva: 2001/18/EC)

Ez az alapja az összes GMO joganyagának az EU-ban. Klasszikus, horizontális jogszabály, mindenre vonatkozik, amiről más jogszabály nem rendelkezik (ld. később). A más jogszabályokban tárgyalt GMO-kra is vonatkoznak azonban a környezeti kockázatelemzést előíró paragrafusai.

A direktíva két lényegi részből áll: a "B" rész foglalkozik a szabadföldi kísérletekre, míg a "C" rész az EU-szintű forgalomba hozatali engedélyek eljárását rögzíti (piaci engedélyek).

A direktíva felülvizsgálata öt évig zajlott, és 2001 februárjában fejeződött be. Új formájában várhatóan a nemzeti törvények részévé válik 2002-re.

Néhány intézkedés, melyet elfogadtak a 90/220/EC direktíva felülvizsgálata során:

- Antibiotikum markergének fokozatos visszavonása
- A kockázatelemzés kiterjesztése az indirekt és a hosszú távú hatások, valamint a földrajzi indikátorok figyelembevételére stb.
- Az engedélyek öt évenkénti felülvizsgálata
- A hatások nyomonkövetése a piacra dobás után is (post-market monitoring)
- Az "áttételi eljárásrend" fejlesztése
- Nyilvános lista az üzleti célú kibocsátásokról és az átláthatóság növelése

258/97/EC Rendelet az új élelmiszerekről és új élelmiszer összetevőkről ("Novel Foods" Regulation)

Ez a jogszabály specifikusan a génmanipulált élelmiszerekkel foglalkozik. A 90/220/EC direktívában meghatározott engedélyezési rendszer alapján készült.

Bár 1997-ben fogadták el, egy évvel később már ki kellett egészíteni: így született a **1139/98 Tanács Rendelet** két adott termék címkézése kapcsán (Monsanto RR szója és Bt 176 kukorica). Két évvel később ismét kiegészítették, szintén címkézési okból az élelmiszerek 1%-os génszennyezettségi küszöbét meghatározó **49/2000 Bizottsági Rendelettel**. Ugyanebben az évben hozták még a **50/2000 Bizottsági Rendeletet** is, mely egy másik joghézagot zárt be azzal, hogy megszabta: *"fel kell tüntetni a címkén, amennyiben az élelmiszer vagy alkotója génmanipulált, vagy ha génmanipulált szervezet által előállított adalékokat vagy színezékeket tartalmaz"*.

A legnagyobb probléma ezzel a jogszabállyal az, hogy elfogadja a (kockázatelemzés nélküli) **gyorsított eljárást** azon génmanipulált élelmiszerek esetében, melyeket "lényegében azonosnak" tartanak a megfelelő nem génmanipulált élelmiszerekkel. 2000 októberében ez az elv volt az, ami ténylegesen arra készítette a tagállamokat, hogy megvédjék az Olaszország által a 12. Cikkely alapján nemzeti szinten meghirdetett moratóriumot annak ellenére, hogy a Bizottság a moratórium feloldását kérte. A Rendeletet, mai állapotában, valószínűleg igen hamar felül kell vizsgálni. A Bi-

²¹ Fehér Könyv a Környezeti Felelősségről, COM(2000)66fin. A Bizottság az elmúlt tíz évben folyamatosan az anyag kibocsátását ígérte, ami azonban igen nagy kétséget szentelt az ipar ellenállása miatt. A végül mégis megtörtént publikálás egyik oka az, hogy ezzel talán kifogják a szkepszist a felelősségi elemeket a GMO-kra vonatkozó joganyagokból hiányoló vitorlájából. Sajnos a Fehér Könyv igen messze van a hatályossá válástól, és nem tartalmaz semmilyen garanciát a jogalkotási folyamat folytatásáról.

²² Ld. még: "Fehér Könyv az Élelmiszerbiztonságról"

zottság már jelezte, hogy új élelmiszereket nem fognak a gyorsított eljárással engedélyezni, legalább addig, amíg el nem készül egy jelentés, ami azonban 2001 közepe előtt nem valószínű.²³

98/95/EC direktíva a vetőmagok kereskedelméről

A direktíva a korábbi, vetőmag kereskedelemre vonatkozó direktívák megújított változata. Az EU-ban vetőmagot csak akkor szabad forgalmazni, ha a vetőmag megkapta a fajtabesorolást, és egy nemzeti vetőmag katalógusban regisztrálták. Ez igaz a génmanipulált magokra is. Azonban a Direktíva már azt is előírja, hogy génmanipulált vetőmagok esetében kockázatelemzést kell végezni, a 90/220/EC direktívának is megfelelően.

A direktíva egyértelműen kimondja, hogy a közvéleményt tájékoztatni kell a génmanipulált vetőmag használatáról. A 18. Cikkely szerint: *“A vetőmag-katalógusoknak és tájékoztatóknak egyértelműen jelezniük kell, hogy mely változatok génmanipuláltak.”*

A génmanipulált vetőmagok itteni szerepeltetése ellenére a Bizottság egy speciális “Új Vetőmag” Rendeletet terjeszt elő hamarosan.

1999/105/EC Tanácsi Direktíva az erdészeti szaporítóanyagokról

Szintén a korábbi vonatkozó direktívák revideált változata (66/404/EEC és 71/161/EEC), mely már tartalmaz előírásokat a génmanipulált fák kockázatelemzéséről (a 90/220/EC direktívának megfelelően). Várható az “Új Fák” Rendelet megalkotása is.

98/81/EC Direktíva a génmanipulált mikroorganizmusok (GMMOs) zártrendszerű használatáról

A megújított 90/219/EC direktíva, a 90/220/EC direktíva eredeti rokon joganyaga. Kizárólag a GMMO-k zárttéri használatával foglalkozik (laboratóriumi kísérletek, illetve gyógyszer és más biokémiai anyagok kereskedelmi célú előállítására).

Biobiztonsági Jegyzőkönyv

Az EU (és tagállamai) aláírták a Biodiverzitás Egyezmény Biobiztonsági Protokollját, az ún. “Cartagena Jegyzőkönyvet”. Ez a nemzetközi törvény szabja meg a GMO-k nemzetközi kereskedelmének kereteit, különösen az előzetesen közölt beleegyezés szükségességét, azaz azt, hogy az importáló ország explicit engedélyét be kell szerezni még azelőtt, hogy az import ténylegesen megindulna. A Jegyzőkönyv megadja az importáló országok számára annak lehetőségét is, hogy adott GMO-k előtt lezárja határait egészségi vagy környezeti kockázatok miatt, még tudományos bizonyíték hiányában is. Így tehát a Jegyzőkönyv lehetővé teszi, hogy az importőrök az elővigyázatossági alapelvre hivatkozzanak. Amint a Jegyzőkönyv hatályba lép (várhatóan 2001-ben), ezek a szabályok minden EU-ba irányuló importra és EU exportra vonatkozni fognak.

Árhus-i Egyezmény

1998 júniusában írták alá az EU és tagállamai, valamint a csatlakozó országok kormányai az Árhus-i Egyezményt a társadalmi részvételről.²⁴ Az ‘információhoz való hozzáférés’ elve (pillérje) biztosítja az állampolgárok jogát az információhoz a GMO-k kibocsátásáról (is). Mostanáig az Egyezményt 11 ország ratifikálta, és várhatóan életbe lép 2001-ben. Egy munkacsoport, melynek civil tagjai is vannak, most elemzi a kétértelmű, illetve hiányos elemeket az Egyezményben, bár nem egyértelmű, hogy ezeket hogyan lehet majd kijavítani (a Egyezmény kiegészítésével, vagy önálló, GMO-król szóló Jegyzőkönyvvel). Az civilek hiányolják az Egyezményből a génmanipulált termékek címkézésének garanciáit, és a közösségek részvételi jogát a GMO-kra vonatkozó döntéshozatalban. A GMO-kra vonatkozó kikötés fontos a közép-kelet-európai országok tekintetében, különösen a nem csatlakozó országok esetében, mivel a Egyezmény az egyetlen, amely jogot biztosít a polgárok számára a GMO-kkal kapcsolatos információkhoz a hozzájárásra.

²³ Környezeti és Jóléti Főbiztosok meghallgatása az EP Környezetvédelmi Bizottsága előtt, Strasbourg-ban, 2000 október 24-én

²⁴ UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters

2.2.2. Javasolt joganyag

A most készülő joganyag tartalmazza:

- Az Új Takarmányokról szóló Rendeletét a génmanipulált állati takarmányokra, melyet a Bizottság 2000 júliusában terjesztett elő (SANCO/748rev 11/2000) és mostanában kerül be a hozszadalmis és lassú nemzetközi törvényalkotási folyamatba
- A Bizottságnak a 68/193/EC Direktíva kibővítésére tett előterjesztését a génmanipulált szőlő kapcsán a vegetatív szaporítóanyagok forgalmazása terén erősen támadják az EP-ben (368L0193-Kiegészítési Javaslat)

2.2.3. Lehetséges új joganyag

Ez a fejezet áttekinti azokat a Bizottság által szükségesnek talált új joganyagokat, melyekhez még nem készült tényleges javaslat. Ez tehát egy nem teljes listája azon törvényeknek, melyekről a Bizottság úgy vélekedett, ki kell egészíteni, felül kell vizsgálni, vagy létre kell hozni. A megadott dátumok a Bizottság reményei szerint a jogalkotási folyamathoz szükséges időt tükrözik. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a Bizottság e téren igen optimista volt, és a határidőket igen nehéz lesz betartani. A gyakorlat azt mutatja, hogy egy új joganyag létrehozása, különösen olyan ellentmondásos területen, mint a GMO-k, mindig tovább tart, mint ahogyan tervezik. Az első késedelem már meg is volt: a Bizottság nem bocsátotta ki azokat a javaslatokat, amelyeket 2000 szeptemberére tervezett.

- Élelmiszerbiztonsági Hivatal felállítása (az ehhez szükséges határozat nem valószínű, hogy 2001 decembere előtt életbe lép)
- Új jogi keret az élelmiszerbiztonságról: általános Élelmiszer Törvény Direktíva (2001 decembereben vagy azután)
- Állati takarmányokra vonatkozó új jogi keretek, melyek helyettesítik a mostani jogszabályokat
- Az Új Élelmiszerek Rendelet felülvizsgálata, szigorúbb szabályozás és korszerűsítés
- A címkézési előírások kiegészítése és összehangolása: bővítéssel, vagy legalább öt új törvényben
- Az élelmiszerek adalékanyagairól, az édesítőkről, a színezékekről és derítőkről szóló 4 direktíva (89/107, 95/31, 95/45, 96/77) kiegészítése GMO-kra vonatkozó előírásokkal
- Új vetőmagokra vonatkozó kerettörvény: kiegészítés, vagy legalább 4 új direktíva létrehozása a génmanipulált növényváltozatok, és a vetőmagok forgalma terén
- Az élelmiszerekben elfogadható maximális peszticid maradékot meghatározó 91/414/EC Direktíva kiegészítése génszennyezettség határértékekkel (2002 után)
- GMO-mentes élelmiszer címkéről szóló direktíva

3. fejezet: Mit jelent az EU csatlakozás a GMO politika területén Közép-Kelet-Európában?

Ez a fejezet tárgyalja, mi történik a csatlakozás pillanatában, amikor a KÖZÉP-KELET-EURÓPAI országok részeivé válnak az EU-nak. A két piac egyesítése után mi lesz a státusza a GMO-knak, amennyiben korábban az EU-ban, vagy az akkor még nem EU-tag országokban kaptak forgalmazási engedélyt?

Ezt a kérdést korábban még sohasem vizsgálták. Nincsenek kitételek az EU GMO-kkal foglalkozó jogszabályai között erre nézve. Az alábbi megállapítások tehát nem jogi tényeket jelentenek, de a hatályos jogszabályok és a csatlakozásra vonatkozó alapelvek egyidejű értelmezésén alapulnak. A GMO-k csatlakozás utáni státuszának jogbizonytalanságait a most is folyamatban lévő Csatlakozási Tárgyalásokon lehet és kell tisztázni.

3.1. Mozgó célpont: a talakuló jogszabályok érvénybe léptetése

Mint a 2. Fejezetben láthattuk, az EU vonatkozó politikája és joganyaga folyamatosan és lényegileg változik, sok régi törvényt előkészítettek bővítésre, megújításra, és új törvényjavaslatok is születtek. A csatlakozó országok számára ez azt jelentheti, hogy olyan joganyaghoz kell alkalmazkodniuk, mely csak a csatlakozás előtt röviddel lép életbe. A 90/220/EC Direktíva esetében számos változás történt, sok más törvény esetében azonban nem, mert a Bizottság csak idén fogja javaslatot tenni ezekre, mint pl. az Új Élelmiszer Rendelet módosítására és az Új Takarmány Rendelet létrehozására vonatkozóan. Nem egészen nyilvánvaló az általános politikai akarat sem, mivel több nagymértékben politikai kérdést még nem sikerült megoldani, pl. a felelőség ügyét.

A jogszabályok számos részlete még a csatlakozás pillanatában is módosítás/bővítés alatt áll majd, még akkor is, ha az első országok belépése néhány évvel eltolódik. Ez vezethet majd egy olyan helyzethez, amikor a csatlakozó országtól elvárják, hogy elismerten alkalmazhatatlan EU jogszabályokhoz alkalmazkodjanak.

3.2. Belső piac

Az EU egyben belső piac is: bármely termék, amit az egyik államban el lehet adni, a többi tagállamban is piacképes. („termékek szabad mozgása” alapelv). Következésképpen a termékek EU-szintű forgalmazási engedélyezése kikerülhetetlen. GMO-k esetében ez mind a 15 tagállam, mind a Bizottság közreműködésével zajlik. Az engedélyezés során bármelyik tagállam kifejtheti álláspontját egyes GMO-k forgalmazása ellen környezeti vagy közegészségügyi veszélyre hivatkozva.

A belső piaci alapelv működése az új tagállamok belépésekor

Ha a csatlakozási szerződések máshogy nem rögzítik, az EU-ban forgalmazható termékek automatikusan az új tagállamokban is forgalmazhatóak lesznek. A csatlakozó piacokon forgalmazott, de az EU-ban nem engedélyezett termékek azonban nem jutnak automatikusan az EU piacra. Amennyiben egy terméket EU-kompatibilisen engedélyeztek a csatlakozásra váró országban, EU-szintű elfogadásra (befogadásra) számíthat.

A szabadföldre már kiengedett GMO-k esetében ezt az alapelvet nem lesz egyszerű alkalmazni. Az EU-ban már gazdasági célú kibocsátásra engedélyezett GMO-król nem készült olyan kockázatelemzés, mely az új tagállamok ökoszisztémáját is figyelembe vette volna. Mivel az EU-szintű engedélyt egy GMO csak akkor kapja meg, ha minden elképzelhető körülmény között biztonságosnak nyilvánítják, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az EU engedélyezés nem vonatkozhat automatikusan az új tagállamokra, hanem új eljárásokat kell indítani.

Még abban az esetben is, ha egy GMO-t az EU-ban és egy előcsatlakozó országban is engedélyeztek, akkor is szükséges lehet új eljárás lefolytatására az EU "joganyag áttételi eljárásának" megfelelően.

Ezek a "joganyag áttételi eljárás" a belső piacon belül forgalmazni kívánt egyes termékek adminisztratív engedélyezésére készültek. Biztosítják azt, hogy mielőtt a termék EU-forgalmazási engedélyt kap, minden tagállamnak és az Európai Bizottságnak legyen lehetősége tudományosan felmérni a termékhez kapcsolódó környezeti és egészségi kockázatokat. A felméréseket a Bizottság és a nemzeti szakhatóságok tudományos testületei végzik.²⁵

A szándékos kibocsátás esetében (90/220/EC Direktíva) a folyamatnak része a "21. Cikkely Bizottság" is. A Bizottságban minden tagállam és az Európai Bizottság is képviselteti magát ("szakhatóságok"). A GMO-k csak akkor kaphatnak szándékos kibocsátásra és forgalmazásra jogot, ha a 90/220/EC Direktíva 20. Cikkelyének megfelelően (vagy ezzel egyenértékű folyamatban, ld. pl. Új Élelmiszerek) történik. Ennek lényege az, hogy minden egyes termék beadványról szavazni kell.

Mivel a "21. Cikkely Bizottság" nem lesz képes kockázatelemzést folytatni az előcsatlakozott országokban a szándékos kibocsátásról, az EU-engedélyeket nem lehet automatikusan kiterjeszteni az új Tagállamok területére, függetlenül attól, hogy az adott GMO-kat korábban befogadták-e az előcsatlakozó országok vagy sem. Bizonyítható, hogy minden GMO esetében új engedélyezési eljárás kell kezdeményezni (legalább az új térségek vonatkozásában).

A GMO kategóriák kérdései

A csatlakozási szerződések bármely egyedi megállapodása ellenére a következő forgatókönyvek érvényesek a GMO-k (és termékeik) különböző kategóriáiban.

3.2.1 Szabadföldi tesztek–90/220/EC Direktíva, B rész

A szabadföldi kísérletek nemzeti ügyek, de EU-szinten szabályozottak. Egy csatlakozó országban folyó kísérlet folytatását, ha az EU előírásoknak megfelelően folyik, engedélyezni lehet, de azokat, melyeket más jogszabályok szerint, vagy jogszabályi előírások nélkül folytatnak, abba kell hagyni a csatlakozáskor.

A legtöbb csatlakozó országban nincs meg az a tudományos intézményi háttér, mely a szakhatóságok EU-szerinti engedélyezési feladatainak ellátáshoz szükséges lenne. Ezért még akkor is megállhatja a helyét az érv, hogy a szabadföldi kísérletek nem lehetnek EU-kompatibilisek (mert a szükséges monitoringot nem lehetett EU-kompatibilisen elvégezni), ha a hatályos joganyag EU-kompatibilis.

GMO-k nem EU-kompatibilis, vagy hiányos monitoringú szabadföldi teszteken alapuló EU-szintű forgalmazási kérvénye nem lesz megfelelő a csatlakozás után.

Példa: egy új GMO-t teszteltek szabadföldön Magyarországon a csatlakozás előtt. Ha a teszteket nem az EU jogszabályoknak megfelelően végezték, akkor a csatlakozás pillanatában a teszteket abba kell hagyni. Ha a teszteket a jogszabályoknak megfelelően végezték, beleértve a megfelelő tudományos monitoringot, akkor engedélyezni lehet a tesztek folytatását a csatlakozás után. Ha a csatlakozás után Magyarország benyújt egy EU-szintű forgalmazási kérvényt (a Direktíva C részének megfelelően), akkor azt a megállapítást lehet tenni, hogy egy ilyen kérvényt ugyanúgy kell kezelni, mint a bármely más tagállamból érkező kérvényt a 90/220/EC Direktíva C része szerint.

²⁵ A legtöbb Tagállamban az "eljáró hatóságok" a Környezetvédelmi Minisztérium részei. Ez megfelelő, hiszen EU-szinten a "GMO-k szándékos kibocsátása" a Környezetvédelmi Főbiztos hatáskörébe tartozik; és szintén a Környezetvédelmi Minisztérium a leghivatottabb a környezeti kockázatelemzések értékelésére is.

3.2.2. GMO-k kibocsátása a környezetbe –90/220/EC Direktíva, C rész

A GMO-k EU-piacra engedéséhez a "joganyag áttételi eljárás" szerint megszerzett engedély kell. A néhány lehetséges forgatókönyvet alább elemezzük.

EU-ban nem engedélyezett	EU-ban engedélyezett	KKE-ben nem engedélyezett	KKE-ben engedélyezett (EU-kompatibilis jogalkotásban)	KKE-ben engedélyezett (nem EU-kompatibilis jogalkotásban)	EU-státusz a csatlakozás után
X		X			Nem engedélyezett
X			X		Nem engedélyezett
X				X	Nem engedélyezett
	X	X			Új eljárás szükséges az új Tagállamokban
	X		X		Új eljárás kell??
	X			X	Új eljárás kell

1) Bármely GMO termék, mely nem rendelkezik EU engedéllyel, de forgalomban van bármelyik előcsatlakozó országban, jogtalanul forgalmazottá válik a csatlakozás pillanatában – beleértve az újonnan csatlakozott államok területét is.

Ez akkor is így van, ha a GMO-t az előcsatlakozó országban korábban EU-kompatibilis jogszabályok szerint engedélyezték. A terméknek nincs EU-engedélye, következésképpen nincs az új tagállamokban sem. A csatlakozás pillanatában az állami szinten kiadott engedély érvényét veszti, és a terméket vissza kell vonni a piacról.

Az új tagállamok EU-szintű engedélyért folyamodhatnak a csatlakozás után, amennyiben a szabadföldi kísérleteket a 90/220/EC Direktíva B részének megfelelően folytatták le.

2) Minden GMO-t, melynek van EU forgalmazási engedélye, de még nem került az előcsatlakozó országok területén a környezetbe, megújított engedélyezési eljárás alá kell vonni.

Alapvetően, hogy az új Tagállamok elfogadják a létező EU törvényeket és meghozott döntéseket. Ez azt jelenti, hogy az egységes belső piac új területein is automatikusan forgalmazhatóvá válnak a "régie" EU-ban piacon lévő termékek.

Ugyanakkor a GMO-k sajátosságainak, az engedélyezésükre is vonatkozó "áttételi eljárásrendnek" és az "elővigyázatossági alapelvnek" ismeretében nyilvánvaló, hogy a szándékos GMO kibocsátás nem fogadható el automatikusan az új Tagállamokban: nem történt ugyanis kockázatelemzés az ő területeiken meglévő ökoszisztémák vonatkozásában. Ezért a Direktíva C része szerint új eljárást kell lefolytatni (kiemelt figyelemmel az új tagállamokra), még azelőtt, hogy az EU-ban korábban engedélyezett és kibocsátott GMO-kat az új területeken is kibocsátanák.

Jogi kifejezéssel élve ez automatikusan a "16. Cikkely" szerinti folyamatot jelenti²⁶ minden új Tagállam esetében. Amíg csak az áttételi eljárást le nem folytatják, a GMO-kat tilos az új tagállamokban forgalmazni, kibocsátani.

²⁶ Ld. 11.o.

Ugyanez a helyzet az előcsatlakozó országokban nem EU-kompatibilisen engedélyezett GMO-kkal.

Példa: egy EU-engedéllyel rendelkező terméknek Lengyelországban még nincs (soha nem volt) engedélye. Az EU engedélyezési eljárásban az egyedi lengyelországi ökoszisztémákat nem vették figyelembe a kockázatelemzés során. Ez lehet az az eset, amikor egy adott GMO olyan forgalmi engedélyt kap, melynek térbeli korlátai vannak, így a GMO-t tilos az Unió meghatározott területein (pl. a Mazuri-tavak vidékén) termesztetni a nagyon eltérő ökoszisztéma miatt.

3) Azon GMO-k engedélyezését, melyeknek van EU engedélye, és az előcsatlakozott országokban EU-kompatibilis eljárásban is szereztek engedélyt, szintén meg kell újítani.

Ez a legérdekesebb eset, hiszen könnyen gondolhatnánk azt, hogy ha minden régi és új tagállamban hasonlóképpen engedélyesek, akkor nyilván az egész EU-ban forgalomképesek.

Azonban egy másik, jogi érvelés is tehető: a "jogáttételi eljárásokban" az EU-szintű forgalmazási engedélyek akkor érvényesek, ha az összes Tagállam és a Bizottság számára adott volt a lehetőség felmérni az adott GMO alkalmazásának összes szempontját, köztük Európa sokféle ökoszisztémáját. Ez olyasmi, mintha azt mondanánk "15 szempár többet lát, mint egy pár".

Egy GMO-t, melyet csak egy előcsatlakozó ország hatóságai vizsgáltak meg az engedélyezés során, csak "egy szempár" látott. Még ha ugyanaz a GMO kapott is a korábbi EU-ban forgalmazási engedélyt, az eljárást sem a régi Tagállamok szakhatóságai, sem a Bizottság Tudományos Testületei nem a szerint folytatták le, mint tették volna, ha a csatlakozó országoknak a korábbiaktól esetleg igencsak eltérő környezetéről (is) lett volna szó. Ezért tartható az az érvelés, hogy a csatlakozás után (vagy azt megelőzően) a terméket megújított engedélyezési eljárás alá kell vetni, mely kiemelt figyelmet szentel az EU területeinek új ökoszisztémáira. Azaz a 16. Cikkely szerinti folyamat automatikus érvényesülésével találkozunk ismét.

A jogi szempontok mellett azt is meg kell jegyezni, hogy a legtöbb csatlakozó ország még nem rendelkezik sem a szükséges tudományos intézményekkel, sem a hatóságok nem működnek a régi EU-ban kialakult szinten. Előfordul például, hogy egyes hatóságok szakértői maguk a folyamatok. Így hát, még ha az előcsatlakozó országok EU-kompatibilis törvény alapján is hozták meg döntéseiket az engedélyekről, helyes intézkedésnek tűnik (az elővigyázatosság alapján) az engedélyezési eljárások felülvizsgálata az EU "áttételi eljárásrendje" szerint, valamint az is, hogy ha csak akkor terjesztik ki egy-egy termék EU-szintű engedélyét, ha minden tagállamnak és a Bizottságnak is lehetősége volt értékelni azt.

3.2.3. Feldolgozott élelmiszerek/Import – Új Élelmiszerek Rendelete

Az EU-ban az Új Élelmiszerek Rendelet alapján kiadott engedélyek elvileg automatikusan érvényesek lesznek az új Tagállamok területén is.

Különbséget kell azonban tenni a további "szaporodásra vagy génállomány átadására képtelen" feldolgozott élelmiszerek,²⁷ és az EU-ban továbbtermesztésre szánt, vagy "véletlenszerűen" szaporodásra képes (pl. egész kukorica magok darált takarmányban) termékek között. Az Új Élelmiszerek Rendelet szerint ez utóbbi csak akkor kaphat engedélyt, ha környezeti kockázatelemzést végeztek a 90/220/EC Direktíva szerinti "szándékos kibocsátás" eljárásban, mely esetre érvényesek a 3.2.2. fejezetben leírtak.

Példa 1: USA-ból származó génmanipulált kukoricából készült kukoricára importengedélyt szereztek az Új Élelmiszerek Rendelet szerint. A csatlakozás pillanatától kezdve a terméket az új tagállamok piacain is engedélyesek, függetlenül attól, hogy korábban jelen voltak-e ott vagy sem. A feldolgozott élelmiszert nem tekintik környezeti kockázatnak, az egészségügyi kockázatokat pedig

²⁷ A 90/220/EC Direktíva Art. 2(1) és 2(2), a "Novel Food Regulation" Rendelet hivatkozza az Art.1(2)a, és Art.9-ben.

azonosnak veszik belgákra, szlovénekre stb. Megállapítható, hogy az új élelmiszer EU-szintű engedélye az új tagállamokban is érvényes. (Az új tagállamok tiltakozhatnak ez ellen, és az Új Élelmiszerek Rendelet 12. Cikkelyére hivatkozva, új tudományos eredmények alapján ideiglenesen kitalhatják az adott termékeket országukból.)

Példa 2: egy génmanipulált burgonyára termesztési célból szereztek engedélyt az Új Élelmiszerek Rendelet szerint. Az eljárás során készült környezeti kockázatelemzés is, megfelelően a 90/220/EC Direktívának, melynek alapján az összes Tagállamnak megvolt a lehetősége is arra, hogy értékelje a terméket. A csatlakozástól kezdve azonban ezt a terméket csak továbbszaporításra alkalmatlan, továbbszaporodásra képtelen feldolgozott formában lehet forgalmazni. Ez azt jelenti, hogy nem volna szabad új Tagállamban termesztetni addig, amíg a megújított engedélyezési eljárás (pozitív eredménnyel) le nem zárul, miközben azonban feldolgozott élelmiszerként (pl. chips-ként) importálni lehetne.

3.2.4. Vevőtájékoztató s, címkézés

Az EU sokféle címkézési rendszere az összes termékre és az új tagállamokban már engedélyezett GMO-kra azonnal érvénybe lépnek. Megfelelő címkék nélkül áru forgalmazása EU-s jogsértés.

4. fejezet: JAVASLATOK

4.1. Javaslatok az EU részére

A legtöbb csatlakozó ország esetében igen kevés információ áll rendelkezésre a már kibocsátott GMO-król. Nyilvánvaló azonban, hogy legalább néhány országban nagy volumenű GMO-kibocsátás történt, és a legtöbb országnak nincs megfelelő intézményi rendszere ezen ügy kezeléséhez.

Az adott helyzetben – veszélyek, és a kibocsátás irreverzibilitása – az EU elemi érdeke bármely hasonló illegális vagy nem megfelelően monitorozott kibocsátás megelőzése az EU jövőbeni területein is. Miközben a csatlakozó országok valóban önrendelkező államok, és az EU-nak nincs joga diktálni nekik, az Únió mégis ráirányíthatja a csatlakozó országok hivatalnokainak figyelmét a lehetséges problémákra. A 3. Fejezetben már vázolt jogi helyzet tükrében helyes azt a tanácsot közvetíteni a leendő tagországok felé, hogy a csatlakozásig érdemes tartózkodniuk a GMO-k gazdasági célú kibocsátásától:

- Az EU-ban már engedélyezett GMO-k esetében automatikusan a 16. Cikkely szerinti eljárást kell majd lefolytatni a csatlakozáskor,
- Igen fontos, hogy az EU-ban nem engedélyezett termékek engedélyezésétől tartózkodjanak a csatlakozó országok.

Első lépésként a Bizottságnak és a Tagállamoknak tisztában kell jönniük a problémával, majd a társadalmi szervezetek a Bizottságot a megfelelő törvénykezésre kell készítsék. Kívánatos lehet, hogy a Környezetvédelmi Főbiztos ezt a témát a következő tárgyalási szakaszban felvesse a csatlakozó országok környezetvédelmi miniszterei előtt.

A Bizottság esetleg megvizsgálhatná azt a kérdést is, hogy vajon egyedi megállapodásokkal ki kell-e egészíteni a csatlakozási szerződéseket a probléma megfelelő kezelése érdekében. Adott a fogyasztói tiltakozás a génmódosított élelmiszerek ellen, ezért az EU-tól nem lenne bölcs politika tétlenül nézni, hogy "csak azért", mert új tagállamok csatlakoznak, egyben új, EU-ban nem engedélyezett GMO-k is jussanak a környezetbe.

4.2. Javaslatok a csatlakozó országok számára

"Az a szomorú valóság, hogy szinte minden kandidáló ország elmaradt a feladatok teljesítésében "

--

Ms Margot Wallström, az EU Környezetvédelmi Főbiztosának beszéde a Környezetvédelmi Miniszterek hatodik rendes találkozásán, Brüsszel, 2000 okt.9.²⁸

1. Bizonytalán állítható, hogy a csatlakozó országoknak az EU-ban érvényessel azonos politikát és jogszabályokat kell elfogadniuk, tehát azt kell javasolni a kelet-európai csatlakozó országok hivatalai számára, hogy a csatlakozásig tartózkodjanak GMO-k üzleti célú kibocsátásának engedélyezésétől, és tegyenek meg mindent az (illegális) importok és kibocsátások ellen, mert:

- Új GMO-k engedélyezésére moratórium van érvényben, ami miatt 14 eljárás van most is felfüggesztve;

---

²⁸ "A Bizottság fehérvja a csatlakozó országok figyelmét a környezeti hatásvizsgálatokra", ENDS Daily, 2000, okt.9.

- A korábban engedélyezett 18 GMO közül számosnak a státusza bizonytalan, mivel 5 állam nemzeti tiltást léptetett életbe 8 termékre (a 90/220/EEC Direktíva 16. Cikkelyére hivatkozva) és ezeket a tilalmakat még nem bírálták el véglegesen, tehát lehet, hogy az EU-engedélyt vissza kell majd vonni;²⁹
- Egy termék engedélyét a Bizottság már ténylegesen visszavonta, egy nemzeti legfelsőbb bíróság ítélete miatt;³⁰
- Az első nemzeti szintű tilalmakat az Új Élelmiszerek Rendelet alapján hozták és védték meg. Ennek eredményeképpen gyorsított eljárásban nem lehet Új Élelmiszert engedélyezni 2001 közepéig (egy újabb apró moratórium);
- A csatlakozás pillanatában a korábban az előcsatlakozott országokban engedélyezett termékeket a piacról vissza kell vonni vagy meg kell újítani engedélyezési eljárásukat az EU-s "áttételi eljárásrend" szerint;
- Az EU-ba a közép-kelet-európai országokból GMO-kat exportálni a csatlakozás előtt valószínűleg lehetetlen, részben mert nincs EU-ra érvényes engedélyük, részben mert a fogyasztói elvárások (GMO-mentes termékek) miatt a piac visszautasítja ezeket;
- Egyes közép-kelet-európai országokba törvényesen lehet mezőgazdasági javakat importálni Észak-Amerikából, Argentínából és a többi, génmanipulált terményeket termesztő országokból a csatlakozásig, miközben ez az import tilos lehet az EU egységes belső piacán, és a csatlakozáskor a piacról ezeket ki kell vonni, mely lépés költségvonzatai nem elhanyagolhatóak;

2. A csatlakozó országoknak foglalkozniuk kell a hatályos joganyag átdolgozásával, és pontosan követniük kell a függőben lévő jogszabály javaslatokat annak érdekében, hogy ne legyenek folyamatosan lemaradva az Úniós törvénykezésben (ez önmagában nehéz feladat, hiszen a joganyag folyamatosan változik). Kiemelt figyelmet kell fordítani az államok "szakhatóságainak" fejlesztésére, hogy az ügy kezeléséhez szükséges tudományos tapasztalat létrejöhessen;

3. A csatlakozó országoknak nyomon kell követniük a mezőgazdasági termékek importjait, különösen az Észak-Amerikából, Argentínából és a többi génmanipulált terményt előállító országból érkezőket, valamint ki kell alakítaniuk az importált termények, élelmiszerek és vetőmagok GMO-tartalmának felismerésére alkalmas intézményi és technikai háttért. Ezáltal lehetővé válik az EU-engedéllyel nem rendelkező termékek beadványainak elutasítása, illetve az EU-engedélyes termékek megfelelő címkézésének elérése.

4.3. Javaslatok a közép- és kelet-európai NGO-k számára

- A csatlakozó országok társadalmi szervezeteinek feladata felhívni a közvélemény figyelmét arra, hogy GMO-kat bocsátanak a környezetbe megfelelő jogszabályok és nyomonkövetés (monitoring) nélkül.
- Az társadalmi szervezetek hangsúlyozzák a tényt, hogy az EU GMO-kra vonatkozó joganyaga sokkal korlátozóbb, és egyben sokkal nyilvánosabb és átláthatóbb, mint a legtöbb közép-kelet-európai országé.
- Az társadalmi szervezetek hirdessék, hogy az EU-ban jelenleg önkéntes de facto moratórium van érvényben új GMO-k engedélyezése terén, mely moratórium várhatóan életben marad mindaddig, amíg az EU konfúzus jogszabályait meg nem szigorítják.
- Az társadalmi szervezetek emeljék ki a tényt, hogy az EU GMO-kra vonatkozó belső politikája folyamatosan és lényegében változik, mely változás az egyre korlátozóbb irányultságot mutatja.

²⁹ Bár a teljes visszavonást nem célozza a jogszabály, amennyiben a Tagállamok többsége arra a következtetésre jut, hogy az egyedi nemzeti tilalmat egy Tagállam igazolt az egészségi vagy környezeti kockázat alapján, nehezen elképzelhető, hogy az engedélyt nem fogja a többi Tagállam is visszavonni

³⁰ Novartis GM kukorica, a francia legfelsőbb közigazgatási bíróság döntése szerint, mely azonban még nem végleges.

- Az társadalmi szervezetek számos olyan Úniós esetet be tudnak mutatni, amikor illegális GMO-kat kellett megsemmisíteni vagy a piacról nagy költséggel visszavonni. Hasonló intézkedések várhatóak a csatlakozó országokban is, ha nem előzik meg az illegális GMO-k bejutását saját piacaikra.
- Az társadalmi szervezetek tegyék nyilvánvalóvá, hogy a csatlakozó országok piacain forgalmazott GMO-k engedélyét EU-szinten meg kell majd újítani vagy vissza kell vonni, amint a csatlakozás létrejön.
- Az társadalmi szervezetek rámutathatnak arra, hogy GMO-kat EU-piacra exportálni ténylegesen lehetetlen a jogi tilalom, illetve a piaci visszautasítás miatt.³¹
- Az társadalmi szervezetek bemutathatják, hogy az EU eredeti, átláthatóság elleni tiltakozása ellenére, a fogyasztók "tájékoztatáshoz való jog" iránti elvárása kötelező címkézési rendszerekhez vezetett minden területen, és ez önmagában felhatalmazta a fogyasztókat a génpiszkált termékek visszautasítására,
- Az társadalmi szervezetek hirdessék, hogy a fogyasztói döntés és a GMO-k elleni tiltakozás vezetett oda, hogy az EU ma szinte teljesen génmanipuláció-mentes. Nem természetnek jelentősebb mértékben génmanipulált terményeket az EU szántóföldjein, és a legtöbb áruházlánc nem forgalmaz génpiszkált termékeket. Ausztria igazolhatóan 100%-ban génmanipuláció-mentesnek nevezhető,
- Az társadalmi szervezetek terjeszthetik a tényt, hogy a génmanipulált élelmiszer iránti viszolygás egyes Úniós területeken már kiterjedt az állati takarmányokra is.

Az társadalmi szervezetek legfontosabb feladata, hogy elérjék egyértelmű szabályok beiktatását a csatlakozási szerződésekbe, melyek meghatározzák a csatlakozás után a GMO-kra vonatkozó eljárásokat. Ezen egyértelmű szabályok létrehozása előtt nem szabad GMO-t engedélyezni az előcsatlakozó országokban!

---

³¹ A piaci visszautasítás azt jelenti, hogy az EU-ban aktív nagy feldolgozók, mint az Unilever és a Nestle, valamint a nagy forgalmazók, például szupermarket hálózatok génmanipuláció-mentes politikájuk következtében nem vásárolnak olyan mezőgazdasági javakat vagy feldolgozott élelmiszert, amely GMO, vagy termékeiket tartalmazzák.

“A” MELLÉKLET

Kivonat az EB sajtóközleményből az EU GMO Moratóriumá ról, Brüsszel, 2000 július 13.³²

A Bizottság kezdeményezését “a GMO-k engedélyezési folyamatainak visszaállításáról a közeljövőben” mostanáig nem fogadták el, így a de facto moratórium továbbra is életben van.

“A Bizottság kezdeményezi a GMO engedélyezési eljárás iránti bizalom helyreállítását

*Az EB tegnapi ülésén elhatározta, hogy a GMO-k engedélyezése iránti közbizalom visszaállítása érdekében stratégiát javasol a Tagállamoknak. Ennek célja a **GMO engedélyezési eljárások folytatása** már a közeljövőben, mind a közvélemény félelmeinek, mind a fajtatulajdonosok bizonytalanságának egyidejű kezelésével. (...)*

A Bizottság stratégiájának célja a GMO termékek engedélyezésének újraindítása az engedélyek kereteinek szigorítása mellett. Ez a következőket jelenti:(...)

- A címkézési előírások átfogó sorozata, melyek vonatkoznának az összes GMO-ra és GMO-termékre, benyújtandó 2000 őszéig a Bizottság által*
- GMO kimutatási rendszer kezdeményezése, benyújtandó 2000 őszéig a Bizottság által*
- Az ügyvitel gyorsítása a vonatkozó területeken. Ide tartozik a környezeti felelősség, a biodiverzitásra gyakorolt lehetséges hosszú távú válaszok monitoringozása és tanulmányozása, ide tartoznak a további kutatások, valamint a nemzetközi fejlesztések figyelembevétele is (pl. Biobiztonsági Jegyzőkönyv) (...)*

Háttér

*A GMO-k és a modern biotechnológia használata élelmiszerekben és növényekben ma intenzív közéleti és politikai viták tárgya. A növekvő aggodalom különösen az emberi egészség és a környezet lehetséges kockázataira összpontosít. **“De facto moratóriumot” fogadtak el a Tagállamok, melynek eredményeképp új génmanipulált termékek nem kaptak EU-engedélyt 1998 októbertől óta.** Öt Tagállam korábban engedélyezett termékeket is bojkottál a 90/220-as Direktíva 16. Cikkelyére hivatkozva. Ez a cikkely lehetővé teszi, hogy a Tagállamok teljesen vagy részlegesen korlátozzák egyes GMO termékek használatát/forgalmát, ideiglenes időtartamra, és bizonyos feltételek mellett.*

A GMO termékek engedélyezése az EU-ban mind az általános törvényeken, mind egyedi jogszabályokon alapul. 18 termék jutott mostanáig engedélyhez az általános Direktíva alapján (90/220/CEE Direktíva), míg 14 engedélyezési eljárást felfüggesztettek. A Direktíva felülvizsgálata folyik. Második olvasatát az EP 2000 áprilisában befejezte, és a Tanács és az EP közötti egyeztetési folyamat a tervek szerint 2000 szeptember 19-én kezdődik.

Embargózva 13/07/2000-án”

---

³² a teljes szöveg megtalálható:

http://www.europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/press/press62_en.html

„B” MELLÉKLET

EU FORGALMAZÁ SI ENGEDÉLLEL RENDELKEZŐ GMO TERMÉKEK a 90/220/EEC Direktíva alapján, 2000 májusában

1. Aujeszky betegség elleni oltás, Vemie Veterinär Chemie GmbH
2. Veszétség elleni oltás, Rhône-Mérieux
3. Bromoxynil-toleráns dohány, SEITA
4. Aujeszky betegség elleni oltás (újabb használatokra) Vemie, Veterinär Chemie GmbH
5. Steril porzós karórépa (swede rape), glufozinát-ammónium rezisztens (MS1, RF1)
Használata: szaporítás, Plant Genetic Systems
6. Glyphosate-toleráns szója. Használata: import és feldolgozás, Monsanto
7. Steril porzós katáng, glufozinát-ammónium rezisztens. Használata: szaporítás, Bejo-Zaden BV
8. Bt-kukorica glufozinát-ammónium rezisztens (Bt-176), Ciba-Geigy
9. Steril porzós karórépa (swede rape), glufozinát-ammónium rezisztens (MS1, RF1), Plant Genetic Systems
10. Steril porzós karórépa (swede rape), glufozinát-ammónium rezisztens (MS1, RF2), Plant Genetic Systems
11. Teszt készlet antibiotikum-maradványokra, tejhez, Valio Oy
12. Szegfű színváltozatok, Florigene
13. Karórépa (swede rape), glufozinát-ammónium rezisztens. Használata: import és feldolgozás, AgrEvo
14. Glufozinát-ammónium rezisztens kukorica (T25), AgrEvo
15. Kukorica Bt *cryIA(b)* génnel (MON 810), Monsanto
16. Glufozinát-ammónium rezisztens és Bt *cryIA(b)* génnel rendelkező (Bt-11) kukorica. Használata: import és feldolgozás, Novartis (Northrup King jogutódja)
17. Szegfűváltozatok megnövelt váza-élettartammal, Florigene
18. Szegfű színváltozatok, Florigene

„C” MELLÉKLET

AZ ÁTDOLGOZOTT 90/220/EEC DIREKTÍVA (2001/18/EC) LEGFONTOSABB ÚJDONSÁGAI

A Direktíva a génmanipulált szervezetek szándékos kibocsátásait (környezetbe juttatásait) szabályozza³³

Az átdolgozott 90/220 Direktívát az EP 2001 február 14-én fogadta el véglegesen. Bár a Direktíva nagymértékben javult az előzőhöz képest, továbbra sem biztosít megfelelő védelmet a fogyasztók és a környezet számára.

A 90/220 Direktíva fejlesztései

Az átdolgozott 90/220 néhány nagyobb jobbitást is tartalmaz, mégpedig:

- Egyértelműen utal az **Elővigyázatosság alapelvre**;
- Elvárja a **GMO-k** környezetre vagy emberi egészségre gyakorolt **közvetlen és közvetett, késleltetett és azonnali káros hatásainak** figyelembe vételét;
- Kiterjeszti a kockázatelemzést a **felhalmozódó, és a hosszú távú egészségi és környezeti hatásokra**, beleértve a biodiverzitást, és a nem mezőgazdasági ökoszisztémákat (Annex II);
- Elvárja a tagállamoktól, hogy biztosítsák a **GMO-k kimutathatóságát a piacon bárhol**
- Hatályon kívül helyez egy korábbi címkézési lehetőséget: "GMO-t tartalmazhat" a félreérthetetlen címke javára **"a termék GMO-t tartalmaz"**;
- Előírja a **GMO-k kötelező monitoringját**, akár gazdasági, akár bármely más ok miatt bocsátották ki azokat;
- Előírja a **GMO-k térbeli előfordulásainak nyilvános regisztrálását** függetlenül attól, hogy azokat szándékosan kibocsátották vagy piacra vitték;
- Előírja, hogy a **termékekre legfeljebb tíz évre adható engedélye**, ugyanakkor lehetőséget teremt az eljárás megújítására mind a Direktíva kibocsátását megelőzően engedélyezett termékekre, mind a felfüggesztett eljárásokra;
- "Felkéri" a Bizottságot **törvényjavaslat kidolgozására a Cartagenai Biobiztonsági Jegyzőkönyv megvalósítására** 2001 júliusi határidővel;
- Megtiltja a további **engedély nélküli kibocsátásokat**
- Rendelkezik a konzultáció jogáról bármely tudományos bizottsággal a **biotechnológiai etikai vonatkozásait** illetően;
- A GMO engedélyezési eljárások várható szabályozási folyamatai miatt a tagállamoknak nagyobb befolyást biztosít;
- Lehetővé teszi **küszöbértékek** bevezetését, de **csak a véletlenül vagy technikailag elkerülhetetlen GMO-nyomokra, és csak az engedélyes GMO-kra**;
- Lehetővé teszi a nemzeti szintű **környezeti felelősségi jogszabályok** bevezetését, és kifejezi az átfogó közösségi joganyag létrehozásának szükségét ugyanezen a téren. (A Bizottság vállalta, hogy 2001 vége előtt javaslatot terjeszt elő a környezeti felelősségről).

A felülvizsgált Direktíva gyengeségei

A felülvizsgált Direktíva:

- ⇒ **Nem tiltja be azonnal az antibiotikum-rezisztencia markergéneket**, hanem csak azt írja elő, hogy azokat, "melyeknek káros hatásuk lehet" 2004-ig ki kell vonni a 'C' rész szerinti kibocsátások, és 2008-ig a 'B' rész szerinti kibocsátások esetében;
- ⇒ **Nem tiltja meg a szerves és hagyományos előállítású termények "GMO szennyezését"**: ehelyett a géntranszfer káros hatásainak "pontos, eseti alapú felmérését" teszi kötelezővé;
- ⇒ **Mentességet ad a gyógyászati anyagokra (emberi használatra)**, melyek GMO-t tartalmaznak vagy GMO-k felhasználásával készültek, a Direktíva 'B' és 'C' része alól is, amennyiben azok megfelelnek a vonatkozó Bizottsági joganyag bizonyos minimális előírásainak;

³³ Ez a melléklet a Friends of the Earth Europe információi alapján készült (FoEE Biotech Mailout, Vol 7, Issue 1, 1 February 2001, és "Should have been better - Europe adopts new GMO directive", Strasbourg, 2001 febr.14-i sajtóközlemény)

- ⇒ Fenntartja a lehetőséget a Tagállamok számára a **hosszú távú, több helyszíni bejelentések** elfogadására;
- ⇒ Bevezeti a lehetőséget **új egyszerűsített " megkülönböztető eljárások"** javaslatára GMO kibocsátások és GMO termékek esetében is, fenntartva ezzel a hatályos egyszerűsített eljárást (94/730/EC) növényekre;
- ⇒ Általánosságban egyszerűsíti és **felgyorsítja az engedélyezési folyamatot** azáltal, hogy a döntéshozatalra rövidebb időt hagy;
- ⇒ Előírja **központi engedélyezési eljárás megvizsgálását 2003-ra**
- ⇒ **Nem hoz létre felelősségi rendszert a génszennyezés következtében kialakult káros hatások kezelésére.**

Összefoglalva

A felülvizsgált Direktíva új és az előzőnél erősebb biztonsági intézkedéseket hozott a környezet és az egészség védelmében, szélesebbek kockázatelemzési szempontjai, és bevezeti a kimutathatóság és a monitoringozás fogalmakat, melyek hozzájárulhatnak a GMO-k káros hatásainak korai felismerésére és csillapítására. Másrészt a felülvizsgálat egyszerűsítette az adminisztrációs eljárásokat, nem tiltotta be az antibiotikum rezisztencia markergéneket, elhalasztotta a felelősség és a génszennyezési küszöb problémáinak megválaszolását.

A felülvizsgált Direktívából hiányzó kiemelkedő fontosságú pontok

Több Tagállam jelezte, hogy az 2001/18 létrejöttével sem fogják feloldani a GMO engedélyezések jelenlegi 'de facto' moratóriumát. Ezt figyelembe véve az Európai Bizottság a következő szövegszerű javaslatokon dolgozik:

- **Kimutathatóság**
- **A GMO-k és GMO-származékok kimutathatósága**
- **Vetőmagok véletlen szennyeződése engedélyes vagy nem engedélyezett génmanipulált változatokkal.**

A tagállamok többsége várhatóan horizontális törvény létrehozását fogja támogatni a kimutathatóság és a címkézés terén. A Bizottság tervei szerint a kimutathatóságról 2001 márciusára készül a törvényjavaslat. Valószínűtlen azonban, hogy a Bizottság és a Miniszterek döntést hoznának a kimutathatóságról azelőtt, hogy benyújtanák a címkézéssel kapcsolatos javaslatot. A két javaslat ugyanis – természetesen – egymással szorosan összefügg, hiszen a kimutathatóság egyik célja az átfogó és konzisztens címkézés támogatása.

„D” MELLÉKLET

HATÁRÍTÁS NYILATKOZATA A 90/220/EEC DIREKTÍVA MÓDOSÍTÁSA KAPCSÁN: NEM SZABAD Felfüggeszteni az EU-S MORATÓRIUMOT

Dánia, Ausztria, Olaszország, Görögország, Luxemburg és Franciaország delegációitól a Tanács harmadik olvasatában,
2001 február

A megelőzés és óvatosság alapelveit figyelembe véve,

Az alábbi Tagállamok kormányai (Dánia, Ausztria, Olaszország, Görögország, Luxemburg és Franciaország)

- Megállapítják, hogy a Tanács és az EP megegyezésre jutott a 90/220/EEC Direktíva kiegészítési javaslatában;
- egyrészt megerősítik a szükségességét a még szigorúbb, még inkább átlátható, és még teljesebb jogszabályoknak a kockázatok felmérése és kezelése témájában (figyelembe véve az európai ökoszisztémák sajátosságait), a GMO-k monitoringja, kimutathatósága és címkézése terén, másrészt megerősítik általában a közbizalom és így az operátorok bizalma helyreállításának szükségességét;
- megállapítják, hogy a kiegészített 90/220/EEC Direktíva rendelkezései jelentősen, de csak részleges módon javítják a meglévő rendszert, és kiemelik, hogy lényegi előrelépés történt az átláthatóság, a polgárok információhoz való hozzájutása, a terület biológiai monitoringja, a rezisztencia-markerek fokozatos visszavonása, a jogbiztonság valamint a Cartagena Jegyzőkönyv ratifikálása tekintetében;
- Elvárják a Bizottságtól, hogy vállalásainak megfelelően mihamarabb terjesszen be átfogó törvényjavaslatot a GMO-k kimutatása és címkézése kérdésköréről, a környezeti felelősségről és a Cartagena Jegyzőkönyv ratifikálásáról.

Ennek következtében a fenti küldöttségek

- megerősítik szándékukat, a rájuk bízott hatalom keretében, hogy GMO-k termesztésbe vonási és piaci forgalmazási új engedély kérelmeinek elbírálását felfüggesztik, amíg csak hatékony intézkedéseket nem fogadnak el a GMO-k teljes kimutathatóságának, és ennek alapján a GMO-eredetű termékek hiteles címkézésének biztosítására.
- Elvárja, hogy a Bizottság mindent megtegyen a környezeti felelősség rendszerének gyors kialakítása érdekében, és ugyanilyen gyorsan elkészíti a biotechnológia szabályozási rendszerét, mely ezen terület, valamint más környezeti témák további fejlődéséhez elengedhetetlen.